ה מ א ס ף

לחדש אדר תקמ"ה

א

שירים

לכבוד הרמ"מן נר דורנו *)

אשריך עיר ברלין, ממך יצא לחס דעת ודרך תבונות, כלך לחס פטדה, לרן מלחה חכמה ותבונה לח תחסר כל בה, תמיד עיני ה' לחליך בה, בה מלאו החכמים לחס הסוחרים חכמה. ולחס עיירות רבות עמו חיל, הלח ברלין עלתה על כלה, בעבור לחיש העומד בתוכה כחבן ספיר ופטדה לחיש מחוד בעלה, ומי כמוהו בחרץ במצח שלם בכל מדע וחכמה? — הוח במלכים יתקלס ונלבה חלומתו, הוח בחכמים יתרומס ולין שני לו, הוח בסוחרים יתעלה ולין תמורתו, ומי ישמע זחת ולח ידע כי זה הלוח משה בר מנחם נר דורנו, פחר עמנו ומחמד עינינו, שמשה ועד משה לח קם לוח חכם וכבון כמוהו? — אשריכם לנשי ברלין, שזכיתם לותו, ואשריך ישרחל חשר לוח כזה לחומה ולמחסה בתוך עדתנו. כל לוח חכם וכבון יודעי ספרינו יענו חלינו במחולות, שיר המעלות, יחדש יחמרו יחי האיש משה! כי — לוח לחביס קדוש הוח!

הבימן ורחו כמה דיות מזדחבכות, וכל קסתותיהם דרוכות בשיר השירים חשר לל מזמעתו שריס — וטרם כל

*) כתוכתב הזה עם השירים שלוחים לנינו מלת הגביר היקר החכם כמוהר"ר אברהם מילדולח קושר הקישר יר"ה והשגיענו בלהבתו להדפיס דברין חלה במלס תוך מכתבנו במלחך. דנכי המלקטים.

כל כימו מה דבר האיש משה בחבוריו הנקראים כתבי פילאזאפיאה *) הטור האחד נופך ספיר ויהלום, דברי חמת ושלום, והטור השני יסים זהב בקדמו, לחלמה ולעשה שבו, בהם נמצא תמדת הלבבות ומעשה הטוב. ראן מה שכתב משה בספרו הנעלה על הפארת הנפש, והשכלתה הנקרא בשם פידון **) שם הרחה מרחות אלהיים, גלילי זהב ממולאים, מה יפו פעמיו ומי מערה מימיו? הלא תאמרו (שם החמת לתוכם) מה טובו אהליו, ומן חלין, שעד כה הגיעו כל מסכבות מבטחים ועלית מרוחים כהגלות נגלות מור ואהלות דברים אשר עד הנה היו חתומים ופתומים עד מאד. ערתה חזו כמה מעלות טובות למשה האיש עליונו, יען קם למשע לפני עמנו, וכתב לחזק אמונתנו ספרו הנכבד ירושלים ***) שמה, שמה שפת אמת קנתה, ונאה לנו לתתוך ביתינה, יען דבריו מותמכים ומוחזקים כרחי מופת אצל כל פנה, מיוסדים על אדני פז כתבי קדש מחל אמונה מסוכת ומפוארה בידיעות שלמות, אבנים יקרות דברי חו"ל בן הנה, כרחותי זה הספר תעלומה כליותי, לב שמח כנהה יטיב, זברכתי ברוך הטוב והמטיב. ומה נכבד משה כסעלה לשמים שיחו ויסד חשן המשפט ****) על לבו, וחקר ודרש בשיחה לאה ומצוחצחה מספטי תורתנו הקדושה, דבריה אשר יעשה האדם וחי בהם, ועמם עיני העבריה יפקחו, ויבנו במשרים לעלות לרצון מרוחי ערבה, לרבות ההשכל ולעמוד בפרץ, קרחו כח אחי אחריו בספר מלא ענפיה שפיר ואביה! — מה נמלנו דבריו לחיך בעטו עט דוחים בהעתקה לחמשה חומשי תורה *****) הלא פי מנים ברוחו, וכבל חכמה ומדע בפלים בטוחו, לא תס לריק כחו, בירחת ה" הריחו, כגוטר יערוף לקחו, חיין הרקת רקחו, הלא זה האיש אשר רוח אלהים בו! — ומה טוב ומה נעים בכפת לופים, בקחתו בידו את שמן המר, לדוד מזמור (******) הלא הוא ס" תהלים שבעתיק והקריב לפני פעם בפעל תדירים, נרדים עם כפרים בשיר השירים.

עתה

---

*) Philosoph. Schriften. **) Phädon oder über die Unsterblichkeit der Seele.

) Jerusalem oder über religiöse Macht und Judenthum. *) Ritualgesetze der Juden.

*****) נחיבות השלום. ******) Die Psalmen.

עתה הדור! לתכם לקרא ועמכם לתוכח כמה מעלות לנו בזכות זה החיים וחכמיו, שחוכי וחכמי לדבר, מי עשה ועם ה" יסעו ממרה למתקה? שיסחרו בארץ ויחכלו מטובה? שיהיו דגנים ורעננים כאחד מבני העמים? מי עשה וליהודים היתה אורה ושמחה, והמה רכוסים לפני המלך והשרה ויושבים לפני קהל ועדה? הלא זה החיים משה אשר העלנו מטיט היון לכבוד ולתפארה! — ועם כל זה רחיבו את המרחה הגדול הזה ולא שערוהו, לבשנו הדר ולא תשבחוהו — עליכם תלונותי, עליכם המדברים מספטים על החיים ועל שיחו, עליכם האומרים לעם ה" הל תלכו בדרך אחו, הל תעשו מי בחרו, למה דברתם סרה על חיש אשר רוח אלהים בו? — למה תעשתו את העם מספרין? — הל תמנעו טוב מבעלין! — דעו חטאתכם אשר ימצא אתכם, לא טוב הדבר אשר עשיתם, הלחים כזה תאמרו עולה ולא תדברו רמיה? מי יתן החרש תחריטון ויהי לכם לחכמה! — מרננים כאלה שמעתי ופחד קראתי ורעדה, אמרתי הלא ברב עכיס חכמה, אמנם אין ביושיש תבונה — • ידעתי, ידעתי כי לא כל עם ה" כזורו לחור, הקדושים אשר בארץ המה האומרים לחכמה אחותי את, והנותנים לתבונה קולם הדוברים אמת בלבבם העמלים לילה ויומם לדעת את ה", היגעים עד היכן יגיע ידם להשכיל מעשה הטבע, גבורת ה" וחכמתו אשר אין לו קבע, ידעתי שהם כתבו עידם שבניהם משה ידבר ומפתח שפתיו מסרים, שבמדק כל אמרי פיו ואין בהם כפתל ועקש, שחבוריו כחוכים למבין ויסרים למוצאי דעת — אבל אותם אשר לא ידעו אימה תשכון חכמה, ואיזה מקום ביכה, ההולכים בחשך ומימיהם לא רחו אור האומרים בקול רמה התורה לנו למודשה, אף שאינם יודעים שחרה עליהם תלוכתי — לא זו הדרך אשר תלכו בה, תנו כח רחש ושובו אחור לכו נא לפני החיש משה ובקשו ממנו: אל נא תשת חטאת עלינו מאשר נואלנו ומאשר חטאנו! הן עמות לבו נדקתו אולי ישא פטיש, אולי יתפלל בעדכם אל ה" להסיר את לב האבן מבשרכם ויתן לכם לב חכמה לדעת; או תמצאו כי ה" נתן בלבו חכמה ומפיו יצא דעת ותבונה, או תתנו תודה כי ספרינו יפהו ליסרים תוסיה ומגן להולכי תום, ואז תביטו לנגור תרחות מספט נדק ומסרים, אזי תאמרו עמנו, אשרי האם שומע לו לשקוד על דבריו, יוסף כי בהם נמצא חיים, ומהם יפק רצון מה".

גם אני לא אחסוך כי ומלא שפתי מהגיד לאיש כמוהו תשורות שורותי, אלון לוכיל כי שיר מזמרת זמירותי, מעט דבש מעט נרי עד היכן יגיע ידי, ואם אין הקומץ מספיע את הארי הלא משה! פתח דבריך יאיר נרי ואם כל מלא עבדך אין בעיניך לקחת ברכתי ולשעות אל מנחתי אין אין לומר לפניך, ואחלה לאלהי מרום יתן את שאלתך ויאריך ימיך ושנותיך כלבבך, כסא מעלתך ירום על שמים, ויוסיף את חכך בעיני המלך והשריס עד בלי ירח, תרכה המשרה כנפשך וכנפש נעיר עבדיך קטון וגדול, תלמיד תלמידיך, העבד השוחף כל מעלותיך, הכרוע על כל שפתיך, האומר להגיד את אלוני לא אלא אפסי —

אברהם בן דוד מילדולה סופר הקיסר יר"ה.

זאת היא שירתי השלוחה מעטי על הספר ירושלים אשר נתן משה, לבני ישראל למורשה.

הֲדַרַת יְסוֹד תֵּבֵל בְּעוֹז נֶאְדָּרָת,
אוֹצַר פְּנִינֵי פָז לְמוֹפֶת אוֹת;
שָׁם חֹק וּמִשְׁפָּט אֵל בְּהוֹד נֶאְדָּרָת!
שָׂרְשֵׁי אֲשׁוּת דַּת וְגַם פְּאֵרוֹת.
עָפִים וְיָפִים עַל מְרוֹמֵי קָרֶת,
מָתוֹק לַנֶּפֶשׁ מִן דְּבַשׁ פִּירוֹת;
הַסִּבַּת וְקַח מוּסָר וְשִׂים מִשְׁמֶרֶת!
לַאוֹר בְּאוֹר חַיִּים כְּטַל אוֹרוֹת,
לִקְחוּ לְקוּחָה מֵעַרְפִּלֵי טוֹהַר,
הוֹצִיא יְדִיעוֹתָיו בְּזִיקֵי זֹהַר —

משל

השלג, האדמה, והנהר.

לפני שבר גאון באיש יגוח, לפני כשלון רום וגבה רוח.

כהנת אברהם.

השלג ירד מן השמים ויכס את עין הארץ, ויגבה לבו לאמור: מי כמוני תחת השמים, לכן מרחה מחלב ותיכי רקוף בדלח וברקת. ויבז את האדמה אשר מתחתיו ויאמר: היום גלותי את חרפתך בלבבי לותך לבניס תחת אשר עד עתה תכך משחור תחרך.

האדמה לא ענתה מלומה ולא שתה אל לבה. אך נהר הולך מנגדם שמע גם שמר את הדבר עד כי בא מועד.

ויהי לעת הצהרים והשמש יצא על הארץ ויך בגבורתו את השלג ויתם ויכי למיס. וכאשר כאו מימיו אל הנהר מלאים טיט ורפש ומפיקים לשפתות חולות, ויצא הנהר את קולו לקראתם ויאמר: איכה הלים בלשון מדברת נבולות? איה לבושתך? ואן פנה טהרך? — כן דרך כל דובר נאות. כמקרה השלג יקרה לכלם, רגע יתלופו ואינם — והארץ — לעולם עומדת!

ר — ק.

ב

מכתבים

שמעה באזנינו על אור נבה וכו' הנדפס בחדש שבט העבר.

מדבריכן תתפרש הסוגיא בפ"ק דברכות (דף י"ח ע"ח) התם תנן בשחר מברך שתים לפניה וכו' ואמריכן בגמרא מאי מברך? ת"ר יעקב ת"ר לוטעי" יוצר אור ובורא חשך. ופריך ליטע יוצר אור ובורא נגה? ומשני כדכתיב קלמריכן.

קתני • ופריך תלת מעתה עשה שלוש וברוך רע מי קתני כדכתיב תלת כתיב רע וקרינן הכל ליזכות מעלית כבי כמי ליומא כגה לזכות מעלית ? — תלת אמר רבא כדי להזכיר מדת יום בלילה ומדת לילה ביום • וקשיא טובא לחיך קא סלקא לדעתך דניחא עניו אחד בפול , מה לי יומר לור , מה לי ברוך כגה ? ותו לחיך מדמה לי" לברוך הכל וכלכל הכל גם רע הכתוב בכתוב , ולין כן ברוך כגה שלין בכללו חסך שבכתוב ? —

אבן לדבריהם שפס אור לכך על השמש ושס נגה לכך על הירח והכוכבים המקבלים אורם ממנו , וכשלין השמש במרומים ת"ש שהירח יניה אורו בקרוב הזמן ההוא בלשון המקרא **חשך** , ובאמרו ולהבדיל בין האור ובין החשך וכמו שפרשבוהו , יפה שלל ליומא וברוך כגה כי כגה על זמן החשך והלילה , והוי ליזכות מעלית תחת וברוך חשך ודמיא ממש לברוך הבל שהוא ליזכות מעלית , לפי שכלול בו גם בריאת הרע והכי כמי וברוך כגה , כלול בו החשך והלילה , ולכן מעודים שיהי אור שמש להאיר ביום , וברוך כגה ירח וכוכבים להגיה מסבת הלילה , ומשני תלת אמר רבא וכו" כלומר לי משום כדכתיב קתניכן שפיר הוי מציכן למימר יומר אור וברוך כגה דהוי כדכתיב כמו וברוך הכל וכמו שפרשבו , תלת מלתא לחריתא ליכא בין חשך לכגה ובייבו כדי להזכיר מדת יום בלילה וכו" ולי אמרינן וברוך חשך לכו מזכירין מדת לילה ביום , ושס כאמר וברוך כגה לית בי" הזכרת מדת לילה ביום • וזה כשען על דברי רבבו יוכה ז"ל שכתב יש שואלין הלא די בשיאמר מדת יום ביום ומדת לילה בלילה ? והיו לומר הרב ר" חלי" הלרפתי ז"ל טטעם הדבר משום דאמרינן בגמרא הלי מיבלה דאמר לרבי מי שברא אור לא ברא חשך ומי שברא חשך לא ברא אור וכו' וע"כ לכו לומרים מדת יום בלילה ומדת לילה ביום להודיע שברא אחד ברא הכל • חלו בן דבריו בקצרה והטעם פשוט והגון , ובייבו דקאמר תלמודא חשפ"י שבכלל כגה זמן החשך וקאמרינן כדכתיב ליזכות מעלית לין ברוך כגה עדות שיש ברוך אחד לאור ולחשך שגם המיניס בעל כרחס מודים שמי שברא אור ברא כגה , שהרי כגה הוא אור הירח והכוכבים שמקבלים מן השמש ופשיטא שברוך אחד לשנייהן ולכו צריכין להעיד שיש ברוך אחד לאור שמור ולחשך גמור שהן שני הפכים ולי

ואי אפשר להעיד על זה אלא כשנאמר בלשון הכתוב ממש יוצר אור ובורא חשך · כך נראה לי ·

נפתלי הירץ וויזל ·

* * *

ש א ל ה ·

אל תבואי ישראל ולא תשיבים לזכות את עדת ה' הדרך אשר ילכו בה , ה"ה הרבנים המפורסמים המחזירים הגדולים מהשיבים כזכר הקיצ בחשכת הגלות כמר , איך איש לפי מעלתו יפרוש ה' סוכת שלומו עליהם עד בלי ירח יתן ·

שאון גוי לדוגים הרמים היושבים על מגדלי הצופים לחזות בכועס ה' וכטוב עמו ! בצלת לפניכם נער עבד עברי לבקש תורה מפיכם ולשאול מלת כבודכם מעכה · מסכיל חכמי לחכמה , תרח תבונה לצעד ; לך מעשנתכם יסעדכי , עמו לרון בדוד , חתו לדלג שור · תורה היה וללמוד חכי צריך , ואל מי מקדושים תפנה ? — לכלכם לקרוא, יחדם לדרוש , ואשר ימלא ידו להסיבכי דבר ויפיק רמון די לקסיר מעליכו מסוה הבושה , אותו תברך בקהל עם , ותשא תשועות מן לו ·

רון ידעתם כי סבכום גוים בלעגיהם יקראו מסטין על דבר מנהג ישראל לקבור את מתיהם ביום מותם · יאמרו אין זה כי אם מסרון דעת העם , כי במצלו לפעמים כני אדם מתעלפים עד שיחשבום כל רואיהם (ואפילו הרופאים) מתים, ועכ"ו יקומו לאחר זמן מה מתרדמתם ויחיו שנים רבים · וכבר קראו בחיל לצות על היהודים שלא יאהרו בקבורת מתיהם ושיניחום לפחות שלשה ימים כמהנהג עד שיצלקו ויולידו ריח רע לנושן דעת כי המה מתים ודחים · אמנם אנחנו נשענים על תורתנו, ונשיב להם דבר , שאסור על חיש ישראל להלין את מתו ושיש מצוה עוברה (סנהדרין דף מ"ו) ולא זו בלבד אחרו שלא שכל המלין את מתו עובר בלא תעשה ·

והנה זה שנה העברה וחכם כוערי לחד בברלין כתב ו"ל: ועל דבר מנהג היהודים לקבור את מתיהם ביום מותם אין בזה חסש , כי המה קוברים מתים ודחין , לפי שיש להם

להם בקבלתם היש עתי אשר יקראו לו בשם מלאך המוכיח, והוא מוכיח את המתים טרם ירדו שאולה למען היות בפשם בטוח שקוברים מתים וודאין אשר לא יקומו עוד ע"כ"ל • ויהי כשמעי את הדברין נשתוממתי ואמרתי את לעשות לה" להסיר המרפה מישראל, לבלתי נהי' חשודים בעיניהם כשופכי דמים ק"ו • ואכתבה לו תגרת וקראתי עליו תגר, לאמור זוה מספורי הנשים הטוות לאור הלבנה, ואין זה כי אם רוע לבב, אשר יפין דברים דברי הבאי כאלו בין ההמון, וכו" • והוא התגרת הנדפס בל"ח בהמאסף לאחרת דורשי לשון עבר, (זונאבע. 1 זייטע. 15 התק"מד) שמה ירחב הקורא את דברי בקריאות • וגם השיב לי המכס הכ"ל תגרת הנדפס בספר הנדפס מדי אחד בחדשו בברלין (בערלינר מאנאטסשריפט פעברואר 1785, 108. זייטע) והודה לדברי, באמרו שלא כתב זאת כדבר ברור, כי אם מפי השמועה וכו" כאשר ירחב מדבריו בספר הנ"ל • ע"כ דברי הויכוח בין המכס הנזכרי הנ"ל וביני •

אמנם עתה אלך לדרכי אל גדולי ישראל, ואמה יהי' בעזרי, להתיר לי היזה ספיקות עלומות אשר נפלו לי בעניז הזה, ובדאי הדבר הגדול הזה להרבות עליו העיון, ולהורות בברור גמור אם כן עושה עם ה" בקבורת מתיהם ביום מותם אם אין?

טרם כל בוא הקדמה אחת והיא, כי אין קבורת ישראל בזמן הזה כאשר היתה בימים הראשונים • כי המה לא חפרו בור בקרקע להשים שם המתן, ולהניח עליו קרקע ואבנים, כמו שאנו עושים היום, כי אם כל קבריהם היו או קברות או כוכין, ופרין הפם (מ"ק דף ח" ע"ב) מאי קברות ומאי כוכין? ת"ר כוכין בתפירה וקברות בבנין • ופי" הרמב"ם כוכין שחופרין קבריהם בקרקע וקברות הוא שבונין קבר על גבי קרקע • וכבר ידעתו ממה" בבא בתרא (דף ק"ח) שכוכין היינו תפירה בכותלי המערה שמניחים שם המתות ואין מזיזין עליהם קרקע, וקברות הוא לפי דבריהם ה"כל בנין על גבי הקרקע וגם זה יוכח האחרון מכלי שום עליו קרקע • וא"כ היו יכולין לראות כל עת אל הנקברין, כל זמן שלא בלקו ולא הולידו ריח, אולי יקומו מתרדמתם • ראי לזה הפת אין יוכלו לפקוד על הקברות • ותניא (מסכת ח" מס' שמחות פ" ח") יוצאין לבית הקברות ופוקדין על המתים עד ג" ימים ואין

ואין מוסיפין ומוסיפין דרבי הלמורי ומעשה שפקדו ח"י וחיה עשריס וחמשה שניס וחצ"כ מת, אחר והוליד ה" בניס וחצ"כ מת. ואי הוי קבריהס בקרקע וגרורות על גביהס כמו שאנו עושיס היום אי אפשי לפקוד ומ"כס סיקוס המת משנתו אחר שלשה ימיס. וא"כ מוכח מזה דאיסור הלבה הייני דוקא בבית ע"ב הקרקע ואין לאחרן, אלא שמניחין המתיס באחרון ומסיימיס אותו במערה בכוך או בקבר בנין ופוקדין עליו עד שלשה ימיס שמא כתעלף, ולפ"ז תמה אני מדוע לא נשאר מנהג הקדמוניס בידינו, ובפרט במקוס דאיכא משס שפיכות דמיס ואפילו לאחד מני רבבה?

ועוד קשיא לי על המשנה (שמחות פ"ו ה"ח משנה ח") עיר שמתו בה שני מתיס מוציאין את הראשון ואין מלינין את הראשון ומוציאין את השני מפני שהמת כל הלילה את מתו הרי זה מנולו, מדוע לא זכרו במתניתין דהתס עובר בלא תעשה?

ועוד על הגהת אשרי שהביא המעשה דלעיל ואומר מי שרוצה לגלות את הקבר של מת ביום שלשה לקבורתו שרי ומעשה באחד וכ"ו, דמשמע שעד יום שלשה היה פתוס, וזה ראשון דבר שאי אפשי להיות מוכח פתוס בקרקע שלשה ימיס מבלי ימות, ושנית הרי משמע בשמחות שפוקדין כל שלשה ימיס הייני שמורין את המת כל שלשה ימיס לראות חולי יעיר מתרדמתו?

סוף כל סוף הדבר הזה מאוד קשה עלי להעמידו על בוריו ומי יתן ואדע פירוש כל המשניות האלה!

אמנם זאת לדעת כי תלכני תלמיד השואל, ועל הרב להשיבני, לא יפלתי להבדיר חיליס ולפלפל עם הגדולים כי ידעת את נפן ערכי, וכי קצר דעת תוכני, ולא בחתי עד הלום כי אם לשאול, לשמוע ללמוד וללמד לחיים אשר ישלח את דברי חז"ל לאחרי גיון, מה תענה לו דבר. והיה האיש אשר ידרוכני על במתי החית, וירחני בטוב טעם ודעת לין היו קבורת הקדמוניס ומדוע פקדו על הקברות, ולין היתה פקידתס, ולמה שנו האחרונים הנחיס לאריהס את המנהג, ומדוע יחזרו לקבור את מתיהס בקרקע, ולא יפקדו על הקברות

בזמן הזה, לותו לכבד בקהל עם, כעבדהשוחף על החכמה ומחבק לשפתות רגלי החכמים והירחים בחמת הקטן. — * * *

כל מה דעביד רחמנא לטב עביד. *)

שבתי ורחיתי תחת השמש אל כל החיי. לטוב וטהור לכסיל וכער יש בטחון בה' אלהינו. כי כן בפיהם ירגו סלה פה לחד בה' לבטח מה יעשה לדם לי. לשוטה ולרחה כרכם כן חטאו ביסוד מוסד זה. ויש יתרון לחכם מן הכסיל כיתרון אור בהיר בשחקים לתפילה מכוונת. ישן החיש ההמוני יסוס בה' כסלו למעז יעשיר ויקים חילו. וכסף וזהב עם תעטוגות בני לדם ירבה לו. בניו יהיו ככון לעניו וזרעו מלא הגויש. וחולם לו יוסף אלין דבר. נכבים טודדי לילה יבלו עלין ויפשטו אדר ממול שלמה, לו חיש אשר נשא בו כספו והבנ הלך אל ארץ אחרת ולא שלם לו. לניותיו פרשו נס בים התרשיש. וה' הטיל רוח סערה בים ותשבר האניה. וכל אשר בתוכה לשטף מים רבים הגיע. רוח המוסל כי יעלה עלין להתעולל עלילות ברשע ידו יפרש על כל מחמדיו אם שור אם שה את הכל יאכל. ואותו ישיש כבור תחתיות לקור בכמוסתים; מות כי יעלה בחלונין ויהרג מחמדי עין בן ובת לא ואחות. לשת חיקו, לא רעהו אשר בכפשו. לו הכסיל יסב מטומם. חובק את ידיו. בשרו עלין יכאב. ירגן בהלו על מה עשה ה"י ככה? לשוא שמתי בכלי בו ולשקר מבטחי. וה' עוין לותי. בניך ימיטו כלי לבלעני. אור המתוק לרואי שמש לילה חשך לו. ימותתהו תגת לבו בלא עתו. ואל שאול ירד לבל ואבוי רחם. כמו פתן חרש יאטם הכסיל אזנו לא ישמע לקול מכם נשפט עמו. כי כל מעשה ה' עמנו לא מסכחתו לותנו. לא כחלה דרכיו למחוש יגיע בפיו. אשר הפליח מאד ביצירתו. והוא לבדו חלקו בעולמו וכל פעל למעכהו. ואיך לאויב יהפך לו? לא כן! אך כל מעשה ה' הוא לטוב לנו ולהחיותנו. לו קל מהרה יכוסו יגון

---

*) המכתב הזה הוא מהכתב קהלת מוסר אשר חבר מקדם בברלין, ע"י אנשים זכי הרעיון, ובכי לבב, וכל לידינו ע"ז ע"ז מילידינו שם.
ועבורנו נשא תשוקות חן לו כי כלו מתתקים. **רבני המאספים.**

יגון וחכמה והצלה יעמוד מפס • לו נתפס כוסע מרגשות רעות החזקות עפס • הנה קל מהרה יוליך הכסיל רוחו ואת קדוש ישראל יתוך • ויאמר מי ה' הסיר מפצחי ועותכי בריבו • ואם לא לפוף הקצור קצרה ידו להרבות עוכתו • לו להצילני מרגשות הצרות ולא ייסרני במכות גדולות כאלה?

אתם רעי סורו נא מעל הכסיל הזה ואל תדמו בעוכו • כי דובר סרה הוא על ה' ויחפה עליו דברים אשר לא כן • סבו עיניכם בית לחיטוב חבריכו • ורחו כי הפלה ה' מפיד לו • כמה הפליח מכותיו ויכהו מכה בלתי קרה • חרב עבר בתרלו ויצורו על העיר ויבקיעו לותה אליפס בחוזק יד • ויעלו חיל בנדו העירה לשלל שלל ולבוז בז • וגם אל ביתו כאו לנפשים מלכת המלחמה לנפשים עשוקים בדם בפם • ומרכב מרוטה לטבח • ויגזלו את כל רכשו וקניגו • כי גם מסכנו מתחתיו לקחו וכתבתו הפשיטו • גם בניו וגבותיו הכאהבים והנעימים ספיר נורתם בשלו בפירות דוגה אל ארץ מחרת ויאמרו שם לעבדים ולשפחות ורדו כהם נוגשיהם • רעיתו חילת להביט אשת חן מתבוססת בדמה לרגליו • יען לא לבתה לחלל בריתה אשר כרתה עמו בימי נעוריה • בחרה מחנק בפשה מות מעצמותיה • כל זאת כאתהו ועודנו מחזיק בתמתו • ויאמר מבליש נפלו לי בנעימים גם לשיש בה' • והמוכות האלה הכבי מלהבי • בלותו להטיב עמדי • לו להצילני מרשעת היותר בפלאות שחת בלי • לזה נאות לקרא בושח בה' • ועליו דברו בחזון בניאי ישראל והבוטח בה' אשרין •

ופן תאמרו בלבבכם כי לכ האיש הזה יצוק כמו אבן • לא יתאזון לאבוד מלהביו • ובשרו כאוש לא יחלה להולם פעם • אל תתנו פיכם לקטרת את בשרכם באיש הזה • כי מי יאוש חוץ ממנו לבנעים אלו הלא מיום קדמוהו ברכי אמו עד עת הניה בו יד ה' • כף רגלו לא נסה סמך על הארץ מהתענג ומרוך • על בכי ביתו מסה עינו לאמלה ויגפלם לכל כוזל המוגע בהם כמוגע בבבת עינו • ואין ברגע לאחד יהפך לאכזר • ויעציף עיניו מרחות • ויכביד אזניו משמוע זעקתם ? מי ה' כי קול יללתם ירדו אל אדרי בטנו • ומלהבתו ונחמלתו עליהם יתן נפשו כפר בפשם לו יחפלו בה יריביו • אך מגעורו גדלוהו התורה והחכמה ויבין בספר ושוש שכל • תקר והבין כי חמון ורחום ה' ומטיב לכל בשר • כפי אשר

תעזיב יד האדם לקבל שפעת טובתו : והנה הדבר המשלם לותנו ואת לודותינו יקרא טוב • ולעומת זה יקרא רע הדבר אשר יהיה לנו ולאודותינו לחסרון : ומדעתינו כי ה' למעשה ידיו יכסוף כמאמר המשורר ישמח ה' במעשיו ומתוך השמחה תולד התהבה : וידיעתו מובנת כל מקרה ופגע אשר יקרה לכל דבר • ואם כן הוא דופי נתן בה' אם נחשבהו לכילי : ירע עיניו לתת לברואיו הנאהבים לו די מחסרם •

ואחרי אשר הודעתיך את כל זאת • תדע כי ה' חפץ חסד להטיב לברואיו • ואיך נכזב בעלמינו לאדם ה' נבחות לחשב מחשבות ברע כי נהפך לאויב לנו אין זה כי אם רוע לב • אך בשים בלבנו בו כי הוא טוב וירפא • יך ויחבש • ויהיו הרעות סבות לטובות אשר יגיעו לנו על ידם •

ועל דברת נכי אדם לאמר הקטר קטרה ידו מפדות ולא יכלינו ? בדבר תאמרון להון • הלמענכם יעתיק צור ממקומו ? מי עמד בסוד אלהים ויניד לנו מה הוא הטוב לנו ? הלא לה' לבדו נתכנו עלילות • והוא יודע דרך עמנו • מה ייטיב לנו באחריתנו :

ולדברים האלה יסכימו מאמרים רבים מדברי רבותינו ז"ל • וזה אשר חזיתי בחפזי להעלות על ספר • מאמר אחד מקומו בב"ק עלה ל"ח • רב שמואל בר"י שכיח ליה בדרתא כו" אמר להו מאי היא לי נבי בחמתא דבבלאי דגידופא קיא • דאמרי מאי אפשר למעבד הא אפשר למעבד עבדו • כגון רואה עולה כי כמה יחשבו הרעה אשר הפגיע ה' בנו לרעה מוחלטת • ואני זאת בחמתם מי יכול לדון עם מי שתקיף ימינו • וירע בעיני עולה דברי המנחמים ויחשבם לגידופים על טובת ה' • וילך לו לבדו אל רב שמואל למוד לו ולנחמו • והיה סוף דבריו בתו של רבינו אם כשרה היא ורחוי לנשת ממנה דבר טוב על אחת כמה וכמה דהוה מיה ע"כ • הורה בזה כי יודע ה' בנים אשר יקומו מאחרי בתו ינחלו את ה' ויזכו לבנות והיה בזה קלון בעיני לרב שמואל לכן לקח אותה אלהים יען כבאר מות בכבוד מחיים בקלון • והיה מותה סבה להגיל אותה ואת בית אביה ממוקש רע ממנו :

ועוד תעמידך על מאמר יותר נפלא במדרש וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאוד זה המות • הורו בזה מכמיני אשר לנו בחכמה למורשה כי גם המות אשר

שבכולו לרע אין מר ממנו • הוא רק לחסרון ביטחונו בחסד אתה ה' היית לטוב לנו •

קהלת מוסר שער ג

חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה •

התלאות המונעות את האדם שיפרוד לתרבעה רחוקים • מהם (א) מחורעות מחשבות לטבע • הקרות אותנו בשנת תכחנו בשר: קרובים מחמר הויים וכפקדים • (ב) ומהם אשר יקודם ברוע המדות אשר בחרנו בהם • ולולי הסכלנו עתו: לולי המרנו רע בטוב וטוב ברע: לא מצאנו כל הרעות האלה • (ג) ועוד כח שליטים • והם הרעות אשר יגיעו את איש אלהים תם ויישר וסור מרע • כי ישטמהו אנשי מרי ויאחבו לדמו • (ד) ולא נופל מאלה דברי המלך והמריבה אשר לא נמלט מהם • כי יתחלפו דעות בני אדם השוכנים סביבותינו • זה אומר בכה וזה אומר בכה מלך חלוף מוניהם ותמורת מדותיהם •

והנה ממלות הסד עליונו שנטה את שכמנו לסבול את עול הצרות המתרגשות • ובדוש לתשועתנו • ואם יתלונן בן אדם על הרעה אשר מצאתהו: על ה' תלונתו ועל השגחתו • ומלבד זה חטא ומרי עשה: מה טוב לגבר ומה נעים כי ישא עול אשר נטל עליו ולא יחטא בשפתיו? יקל מעליונו משאו ולא יכבד מכאוב • ימתקו מרורות לוס התרעלה אשר שתינו ולא נקוץ בחיינו •

סורו נא מעל איש נדכא ונכאה אשר יפקד בחלוי החלי הרע ונחמן והכאה הנוגש אשר יקרא לו בשם החלי הנופל • לולי תחושו לעזרתו • כי עתה יוסיף להכות את בשרו מכה רבה • ימרט שער ראשו: ישחית מחיץ מרחהו: ובבשרו ישרט שרטת • רחה כי הוסיף יגון על יגונו • הוא על הוא שבר על שברו רבות היו לאחותיו: והוא הרבה לדאבה בפשו חולי מנת עזר ותרופה לחליו: ועתה דאו ברחשו • ידיו שפכו את דמו לו קרבו את קלו •

התלאות הטבעיות הן אלה אשר קשר ה' אלהים בקשר אמין אשר לא יכתק עם עפקי בני אדם מולידיהם ומובדיהם• ואם על אלה תלונותיך לכה נא ונוכחה! אם לא כיך יענה כי מתי מספר

מספר המה • קוס נח עגה בי ! מדוע תדבר בחלקי ? על
קרדת את כל החרדה הזאת ? הלא תעבה על חולצת
יוכקי שדי : והעצב בהולדם • על היגון בחות תכאי שלומי :
ועל כקי תסר יעזבני בימי זקנה ושיבה • הודי תסר יהפך
למשמית • ועל המות הזה תסר יהיה בשוכרי • כי שתר
הרעות תסר ימצאוך כל ימי היותך על האדמה : הס לו עזיבת
הבלי הקניניס המדומים לו הן חלה תסר הניעו עדיך לסכלותיך
ורוע מעשיך • וישדך היתה זאת לך • גם כל חלי וכל
מדוה תסר יכחיבך : על הרוב תתה הכשלת את כחך • הס
כי נותלת ולא שמת אל לב לשמור רגליך מדחי • לו ודוך
לבך הסיעך לדבק עלמותיך : הלכת תחרי הבל תעגוגות בכי
אדם והמה לך למותר • בלו בשריך ועוריך : שברו עלמותיך •

ראיתי וכתון אל לבי כי מכל התלחות תסר נשלת את שמותם
עלי פיך : יין בהם רע ומר מכיתכו ומות תכאי
בריותיכו • הן המה יסתרגו ועלו על גוחריכו • ותמין לכו
בגבורים ירבן תחת נושאם • לכן נקל עליכו לשלת את מעמס
שתר הרעות תסר זכרת וגם היא בכוד אל יקת מהמוכם •

זה שניס רבות שכחתי את כל התלחות תסר מלאוני ואני רך בשניס
גמל עלי לחמי • ויהיו מה : ומדוע תוסיף לדבר מעשי
הטף ואלוהיו ? הלא יין בהם תבוכה ולא מחכמה יעשו את
כל מעשיהם • ומה יתן ומה יוסיף לכו בהפשכו לחתחת מדות
הסבלנות • אם יסבול לנוש עלו בטרם ידע קרא לבניו ולחמו
אם יין ? מי כתן ליוכך דעת ומזימה ? הלא התאוה לבדה
תמשול בו ותרגיש את כל מעשיו מקשכת עד גדולם •

לא ת • • • • • הלעוג לבדו היים יד להפות את מטיקתו
בעודו יוכק את שדיה • ואולם הוא ואפשו עוד התנשם
על הדבר הטוב בחמת : ואתודה את שתר חטת • ומי פתי
יסור הכה לעשות כמעשה בסיל בחולתו ?

נפלאו ממני לירי יושבת על החכיס וחבליה : לא חדע
עד כמה תכבד היגון עליך • ואולם תשובה תרחה
כי לא תכבד מכשוף • בדאותי לשמכה עזובה ועשורה תשור
את בגדי חלמוותה ותלקח לחיש חתר • או בהמות שדי ויתיר
ארן יתילדו למשפחותיהם : ואין מתריד את כל האדמה חוזאת •

אבינה בחיש זקן ושיבה : ולא מלאתי דו כל הרעות החלה
תשר תמרת • כי כל עוד יעזבנו כחו ותתגבר
החולשה

המלחמה עליו: כן תופר האכיזכה ולא יוסיף להרגיש את מכאוביו. ובלעדי זאת יערב עליו חיי ברואתו כי האריך ימים על האדמה: לעמת כל תחלואיו אשר חלה ה' בו. לא תאכל נפש זקן ושבע ימים כי אם על כשותו למות. וקול המות הדופק על פתחו יבעיתנו יותר מחיים נעיר לימים. ואולם אם נעדר ממכי חובב הוא לא: אב הוא בן אך חסת חיקי. רע עלי המעשה אשר נעשה עמדי. ידה היתה בי ונגפה את לבבי: הכתת הרך והעגום אשר בקרבי. ולולי יתחזק לבבי ויתאמץ לקראת הרעה הזאת: כמעט כבדה מנשוא.

אם תעלה תרכה לפנע ואכזרה אשר בגוף חזק ובריא אולם. אולי אם היתה בגוף כדכא ונכאב אין מזור לחלי. כן הדבר בפלעי הנפש. איש חזק מושל ברוחו: יתאמץ וירים רגש לקראת כל התגות החלה. שבע יפול צדיק וקם. בקנה תעוד במים אבנה ואבן תכוף רחשה לקראת רוח סועה וסער עד עברו. גם כל מזעזעי היס וגליו עליה יעבורו: ואחר תקום ותתיצב כמו כד. לא כן חסרי הלב כי אם כמוך אשר תדפנו הרוח כן יתגו. ימיקו ברע אשר ימצא לותם יפלו ולא יוסיפו קום.

מה תתאונן הגבר מה תתלונן על ה'. כי לקח את חסת חיקיך. ואתה כי כתת את דודך לה. הלא ידעת כי מות תמות? ה' כתן לך את מחמד עיניך וה' לקח. את חלין כפיך והודה לה' חסדו על הימים החלה אשר כתן לך תאות לבך. שאולה היתה לאך מאת ה' אלהיך: ועתה מלאו ימיה. והנוסה בא לקחת ומדוע ירע לבבך בעלמיך את נשיך?

לבך יהמה מי הגיד מרחם כי קרב קצה? מי החמין כי תלקח מאתי בזמן קצר?

ומדוע לא האמנת? מי הגיד מרחם כי ימים רבים תהיה לך בחין פרץ וחין נוחה? לא וחשוב את כל הטוב אשר גמלך ה' אלהיך מעודך עד היום הזה לעמת הרעה הזאת פלס מעגל דרכיך את הטוב ואת הרע אשר עשית. ואחר כן תשפטים תדבר את ה' אלהיך:

ובלעדי זאת לו תלח ה' משאלותיך. אתה ירדת עם יורדי בור והיה עודנו חיה. הבאלה קרה אלוהיך? ומה ים לך עוד לזעוק? מה תבקש מבלעדי אחת משתי אלה. כי אם שאלת מאת ה' אלהיך לשכון שכיסה יום אחד. מי ה' כי לא מחכמה שאלת את זאת.

ג

תולדות גדולי ישראל .

ד

תולדות הזמן יפקד מקומם .

ה

בשורת ספרים חדשים

מ ו ד ע ה .

הן נשתדל כשתלנו מאת לבבי בריתנו היוצאים בערים הרחוקות מעירנו פה , להרחיק עוד את נבול תעיות הפרעגומערלינען . על סדר התפלות מבל השנה עם תרגום אשכנזי . כי קבענוה עד ר"ח ניסן הבעל , בהמודעה הראשונה אשר הוצאנו לאור ע"י הדפוס זה כארבעת חדשים , לאמרנו שם , כי לא תעבור העת הזאת יוקר מקחו , והיה כל הבא לקחת אותו והוא לא עבר על הפקודים ויוסיף תמיסיתו עליו , והאנשים ההלה לבבי בריתנו הנזכרים נעקו עלינו לאמור : הן זה ימים מעטים אשר בתה עלינו השמועה הזאת כי רב הדרך , ואין עוד לאל ידנו להביא אל המלאכה מלאכת הקדש , כי הזמן קצר והמלאכה מרובה לאסוף התעודים מפזיבותינו , ולמה נגרע משאר תמיכו ?

לבן הוחלנו לתת רשות בזה לכל מי אשר ידבנו לבו לבוא על התפוס עד ר"ח תשרי הבע"ל ויהיה שכרו בידו לבלתי שלם כי אם המחיר הראשון , הוא ח" ר"ט ח"ית גדולים פריימש קורלנט (Rthlr. 1. 8 Sgr.) . ברלין יום ו" כל" אדר תקמ"ה לפק .

חברת חנוך נערים .